

Központi Statisztikai Hivatal

Elnök

3910-212-2/2012.

Ügyintéző: Waffenschmidt Jánosné

Telefon: 345-6564

E-mail: Janosne.Waffenschmidt@ksh.hu

Prof. Dr. Szabó Máté úr

Alapvető Jogok Biztosának Hivatala

Budapest

Tisztelt Alapjogi Biztos Úr!

A 2011. évi népszámlálás nemzetiségre, nyelvre vonatkozó adatainak feldolgozásával kapcsolatos, március 23-án kelt levelét – amelynek tartalmáról egyidejűleg MTI közlemény is megjelent – köszönettel megkaptam.

Szeretném eloszlatni Alapjogi Biztos Úr levelében megfogalmazott aggodalmát, amit arra alapoz, hogy a kisebbségi ombudsman vizsgálata "hiányosságokat tárt fel a népszámlálás nemzetiségi adatainak gyűjtése és feldolgozása során". A kisebbségi ombudsmannal ugyan levelezésben álltunk a népszámlálás nemzetiségi kérdéseivel kapcsolatban, tudomásunk szerint azonban vizsgálatot ebben a tárgyban ez idáig nem folytatott. A feldolgozással kapcsolatban hiányosságokról beszélni meglátásunk szerint elhamarkodott, idő előtti, esetleg előítéletes volna, hiszen – legnagyobb sajnálatunkra és rajtunk abszolút kívülálló okok miatt – a feldolgozás folyamatának a kezdetén tartunk, a papír kérdőívek üzemszerű feldolgozása csak a közeli napokban veszi kezdetét.

A helyzet tisztázására és alaposabb megértésére törekedve kérem, engedje meg, hogy, röviden összefoglaljam a kérdéskörrel kapcsolatos előzményeket.

1. A népszámlálás előkészítése

A 2011. évi népszámlálásnak a tagországok számára kötelező programját a 763/2009. EU rendelet írta elő, ebben a nemzetiségi témakör nem szerepel. Magyarországon a népszámlálást elrendelő 2010. évi CXXXIX. törvény beemelte a témakörök közé a nemzetiségi hovatartozást. A sok kérdéskört felölelő népszámlálási kérdőív – a lakosság válaszadói terheinek korlátja miatt – egy-egy témakörre vonatkozóan csak néhány kérdést tartalmazhat, így a nemzetiségi blokk kérdéseivel is maximálisan azt célozhattuk meg, hogy a Magyarországon élő elismert nemzetiségek valamint a legnagyobb bevándorló csoportok **számát** mérni tudjuk. Már a kérdőív kialakításkor külső szakértőkkel végzett egyeztetéseken felmerültek ezt a célt meghaladó, a különböző tudományágak számára fontos kérések: pl. a származás, a nemzedékről nemzedékre bekövetkező nyelvvésztés kérdezése, amelyeket az

Központi Statisztikai Hivatal 1024 Budapest, Keleti K. u. 5-7. ☒ Pf.: 51. Budapest 1525

☎: (361) 345-6478 ✉: (361) 202-0739 e-mail: Vukovich.Gabriella@ksh.hu Internet: <http://www.ksh.hu>

előbbiek miatt nem volt lehetőségünk a kérdőíven szerepeltetni. Megjegyezzük, hogy a népszámlálási kérdőívünkön 2011-ben is négy, a téma több szempontú vizsgálatát lehetővé tevő kérdés szerepelt, szemben más európai országok gyakorlatával, ahol – ha egyáltalán szerepelt a nemzetiség kérdése a kérdőíven - többnyire csak a nemzetiséget vagy az anyanyelvet kérdezték.

A kisebbségi ombudsman és munkatársai a népszámlálást előkészítő három éves munkában, a különböző egyeztetéseken mindvégig meghívottak voltak, véleményüket írásban és szóban több alkalommal kifejtették, a kompromisszumos megoldások kialakulását végigkövették.

Úgy gondoljuk, a fentieket is figyelembe véve a népszámlálás eredményeitől utólag reálisan **nem várható el, hogy az eredeti célt meghaladóan részletes, pl. az egyes nyelvjárásokra, történelmi és kulturális hagyományok szerinti tagozódásra vonatkozó adatokat adjanak.** Fontos tekintettel lenni arra is, hogy a statisztika általában – és ezen belül a népszámlálás is – tömegjelenségeket vizsgál. Nem feladata, és nem is vállalkozhat rá, hogy speciális társadalmi kérdésekre vonatkozó empirikus kutatásokat helyettesítsen vagy váltson ki. Éppen a szenzitív kérdések körében ugyanakkor összeütközésbe kerülhet a nemzetiségi, anyanyelvi, vallási csoportok minél részletesebb, mélyebb bontású adatai iránti igény az adatvédelmi szempontokkal, különösen a települési szintű adatok közzétételekor. Ilyen esetekben mindig az adatvédelmi kötelezettségünket tartjuk erősebbnek és érvényesítendőnek. Tapasztalataink alapján és az erőforrásainkkal való ésszerű gazdálkodás jegyében már az adatfelvételek tervezésekor, előkészítésekor igyekszünk elkerülni az olyan információk gyűjtését, amiknek a közzétételére nincs lehetőségünk.

2. Adatgyűjtés, internetes kódlista

A népszámlálás önbevalláson alapuló adatfelvétel, amely során az adatszolgáltatás törvényben előírt kötelezettség, azonban a nemzetiségre, az anyanyelvre, a beszélt nyelvre, a vallásra és az egészségi állapotra vonatkozó kérdésekre önkéntes a válaszadás. Mind az előkészítés és a végrehajtás, mind pedig a feldolgozás szakaszában kiemelten fontos célkitűzés a KSH számára, hogy a népszámlálás eredményeként ezekre a kérdésekre vonatkozóan is érvényes, az adatok felhasználói számára hasznosítható adatokkal szolgáljon. Ennek a célnak a szem előtt tartásával került sor az adatfelvétel megtervezésére és a kérdőívek kialakítására, és ezt a célt szolgálták **a nemzetiségek körében az országos kisebbségi önkormányzatok által szervezett adatszolgáltatást ösztönző lakossági kampányok is.**

Az előző népszámlálás alkalmával a nemzetiséghez tartozás kérdésére két válasz volt adható. Szakértői vélemények hatására döntött úgy a KSH, hogy 2011-ben **két külön kérdésben** tudakolja a nemzetiséget a kettős nemzetiségi identitásúak minél pontosabb mérésére.

A nemzetiségre és a nyelvre vonatkozó kérdések tervezésénél kiemelten fontos szempont volt a hazai nemzetiségek létszámának minél pontosabb meghatározása. Ennek érdekében szerepeltek előnyomatva, **egyetlen x-jelöléssel** vagy az internetes kérdőíven egyetlen kattintással **kiválasztható módon a hazai nemzetiségek** – és az előző népszámlálás adatai alapján legnagyobb számban itt élő betelepült csoportok – **megnevezései. Több évtizedes adatfelvételi tapasztalatok bizonyítják, hogy a válaszadói hajlandóság az előnyomatott válaszlehetőségek közül történő választás esetén a legnagyobb.**

Az internetes adatgyűjtésnél az előző népszámlálás kódlistáit használtuk, amelyeket úgy igyekeztünk optimalizálni, hogy a válaszadók minél nagyobb arányban találják meg a saját magukra érvényes választ, akkor is, ha az köznyelvi megnevezés, esetleg más közegben negatív asszociációt kelthet. Nyelvészek, történészek által elfogadott, kidolgozott, a népszámlálási célra alkalmas, **átvehető nomenklatúrákat nem találtunk**, ezek felkutatása, illetve kialakításuk kezdeményezése az Ön levelében is említett munkacsoport egyik feladata lenne.

3. Feldolgozás, kódlisták

A feldolgozás jelenlegi szakaszában rendelkezésre álló, interneten beérkezett adatállomány 2 millió személyi kérdőíve alapján a **válaszadók túlnyomó többsége megtalálta a személyére érvényes választ az előnyomatott lehetőségek között**, a szabadon beírható (az interneten az értelmezhetetlen bejegyzések elkerülésére listából kiválasztható) válasz lehetőségével élők aránya az alábbi:

Első nemzetiség: 0,2 %

Második nemzetiség: 0,3 %

Anyanyelv: 0,3 %

Családi, baráti körben használt nyelv: 1,3 %, ebből angol: 1.0 %

A fent jelzett, a **válaszadók kevesebb, mint fél százalékát érintő bejegyzések** további bizonyos része (amilyen pl. az Alapjogi Biztos Úr által is említett rác) várhatóan még szintén a kiemelt csoportokba tartozik, a többiek besorolásának **csoportokba rendezése** – a teljes feldolgozás után, várhatóan 2013 év elején – szintén a felálló **szakértői bizottság feladata**.

Az internetes adatgyűjtés időszaka, 2011. október 1–16. alatt érkezett lakossági felvetések alapján a KSH a **kódlistákat tovább bővítette**, hogy azok a papírkérdőívek feldolgozásának idejére már tartalmazzák azokat a megnevezéseket is, amelyeket interneten nem tudtak választani. (Az emiatt hozzánk forduló kitöltőknek azt javasoltuk, hogy papíron töltsék ki a kérdőívet, ennek megtörténtéről azonban nincs visszajelzésünk.)

A nemzetiségi, nyelvi kérdésblokk kódlistáinak tervezése során annak a célnak kellett megfelelnünk, hogy valamennyi adatszolgáltató számára megadjuk a lehetőséget a számára legmegfelelőbb, adott esetben speciális, egy-egy nemzetiségen belüli alcsoportra vonatkozó válaszokra is. A szenzitív kérdések esetében különösen nagy hangsúlyt fektettünk arra, hogy a válaszok teljes mértékben a válaszadó saját véleményét tükrözzék, a kérdőív kialakítása, és az adatok feldolgozásának előkészítése is úgy történt, hogy technikai követelmények ne befolyásolják, korlátozzák a válaszadást, a feldolgozást. A kódlisták kialakítása ezért a lehető legbővebb, esetleg túlzottan is részletes tartalommal történt. A részletes kódlisták szükségességét bizonyítja ugyanakkor, hogy az interneten beérkezett kérdőívek adatai alapján a nemzetiségre vonatkozóan 268, a nyelvekre (az anyanyelvre és a családban beszélt nyelvre együtt) 283 különböző kódú bejegyzés érkezett. A nemzetiségek és nyelvek kódlistáinak az Ön levelében is említett, kétségtelenül mókás hatást keltő elemeinek felülvizsgálatára és korrigálására a munkacsoport javaslatai alapján természetesen készek vagyunk. Jelzem ugyanakkor, hogy pl. a hunokkal az összeírás során és azt követően is sokszor és hosszadalmasan kellett egyeztetnünk.

A tagolásnak a célja kizárólag az volt, hogy az elismert hazai nemzetiségekhez tartozók be tudják sorolni magukat akkor is, ha önmagukat eltérő megnevezéssel illetik, hiszen a népszámlálás célja az volt, hogy a nemzetiségi törvény által meghatározott nemzetiségi csoportokat mérje fel. A különböző alcsoportok számának meghatározása azért sem lenne lehetséges, mert az érintett népesség túlnyomó többsége az előnyomott válaszokat használta, függetlenül attól, hogy részletesebb önbesorolás módjában állt volna vagy nem.

4. A konkrét kérdések

Az Alapjogi Biztos Úr levelében említett gradistyei horvátok a hazai horvát nemzetiség részét képezik, legfontosabb célunk a horvát nemzetiség tagjaiként történő számbavételük, amelyet a kérdőív lehetővé is tesz. Az Európában elterjedt nyugati, illetve az inkább Ázsiában honos keleti örmény nyelvet beszélők vonatkozásában is arra törekszik elsődlegesen a népszámlálás, hogy az örmény nyelvet beszélők számát a lehető legpontosabban meghatározza.

Alapjogi Biztos Úr levelében úgy fogalmaz, hogy a KSH „*a romák három nagy csoportja közül csak a beást határozta meg nemzetiségként, a romani nyelven beszélő oláh cigányok és a magyar anyanyelvű romungrók kimaradtak a Nemzetiségek jegyzékéből.*” Egyértelműen nemzetiségként meghatározva szerepelt a kérdőíven az előnyomtatott válaszok között a roma, mint hivatalosan elismert hazai nemzetiség. A roma nemzetiségen belül a nemzetiségi és a nyelvi kötődés együttes vizsgálatával azonban a külön kódszámmal rendelkező beás nyelvet beszélő, valamint a magyarul beszélő romungró csoport is megkülönböztethető.

Az adatfelvétel előkészítési szakaszában több egyeztetésre is sor került a nemzetiségi szervezetek képviselőivel, valamint a téma elismert szakértőivel. Igyekeztünk rugalmasan kezelni a felmerült lakossági igényeket is, akár az előkészítés, akár a végrehajtás időszakában jutottak el hozzánk. A lakosság bizalmának elnyerése elemi szükséglet egy ilyen hatalmas adatfelvétel lefolytatásához, ezért valamennyi igényre gyorsan válaszoltunk, lehetőség szerint a felmerülő kéréseknek eleget téve, vállalva az ezzel együtt járó technikai nehézségeket. Az adatfelvételi időszakban néhányan nehezményezték, hogy a szenzitív kérdésekre az internetes kérdőíven listából választható válaszok között nem találták meg a rájuk jellemzőt. Az adatfelvétel során többször is bővítettük ilyen megkeresések hatására a listáinkat. Az Alapjogi Biztos Úr által említett oláh cigány, romungró, gradistyei horvát, keleti, illetve nyugati örmény válaszlehetőséget hiányoló adatszolgáltatói megkeresést az adatfelvétel során nem kaptunk.

5. MTI-közlemény

Meglehetősen határozottan fogalmaz a kiadott MTI közlemény arról, hogy a nemzetiségi adatok besorolása akadályozhatja a helyi nemzetiségi önkormányzatok megalakulását. A fenti feldolgozási adatok, valamint a szakértői csoport eredményes munkája azt vetítik előre, hogy a kódlisták pontosításából eredő bizonytalanság mértéke minimálisra csökkenthető. A kisebbségi önkormányzatok megalakulását az adatfeldolgozásnak a KSH-tól teljesen független elhúzódása akadályozhatja, ugyanis mai ismereteink szerint a 2011. évi népszámlálás végleges adatainak közzététele csak 2013 I. negyedévének végén kezdődhet meg.

6. Szakértői munkacsoport

Alapjogi Biztos Úr levelében ombudsmani kezdeményezésként értékeli a nemzetiségi, nyelvi kötődésre vonatkozó népszámlálási adatoknak az egyes kódszámok szakszerű csoportosításával történő feldolgozását. Ez a KSH által több évtized óta alkalmazott hagyományos módja a népszámlálási adatok feldolgozásának.

Mindazonáltal a KSH számára megnyugtató a népszámlálás nemzetiségi kérdéseinek szakszerű feldolgozására irányuló megkülönböztetett figyelem, hiszen nemzetiségi, nyelvi kötődésre vonatkozó megbízható népszámlálási adatok biztosítása közös érdekünk. Szintén fontos szempontnak tartja a KSH, hogy a népszámlálási kódlisták átalakítása úgy történjen, hogy a statisztikai szempontokon túl nyelvészek, nemzetiségi kutatók, történészek által is elfogadott nomenklatúrák szülessenek.

A népszámlálási kérdőívek feldolgozása folyamatosan zajlik. Napjainkban fejeződött be a laprevízió, előkódolás munkafolyamat, amelynek során a KSH munkatársai a körzetdossziék teljességét, a kérdőívek meglétét és címlistákkal való megfelelését ellenőrizték, valamint a szöveges válaszok egy részét – köztük a nemzetiségi, nyelvi kérdésekre adottakat – kódokkal látták el.

Az adatok feldolgozásának állásáról, a munkacsoport munkájáról Alapjogi Biztos Urat rendszeresen tájékoztatni fogom, sőt, ha élni kíván a lehetőséggel, biztosítjuk, hogy munkatársa részt vehessen a szakértői munkacsoportban.

Budapest, 2012. április 27.

Üdvözlettel:

Gabriella Vukovich
Dr. Vukovich Gabriella

